

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۱، صفحات ۱۵۳-۱۷۶

بررسی مسائل و مشکلات دختران روستایی در استان همدان

حشمت‌اله سعدی، سمیه لطیفی، و الهام ودادی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۲/۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۲/۲

چکیده

جامعه آماری تحقیق حاضر را آن دسته از دختران روستایی تشکیل می‌دهند که در ۱۳۸۹، در استان همدان زندگی می‌کردند و از آن میان، صد نفر از طریق نمونه‌گیری به روش تصادفی دومرحله‌ای انتخاب شدند. پژوهش به صورت پیمایشی صورت گرفت. روایی ظاهری ابزار تحقیق از طریق کارشناسان فن، و ضریب اعتبار آن با استفاده از آلفای کرونباخ تأیید شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دختران روستایی با پنج دسته مشکل (عامل) روبه‌رو هستند، که مشکلات فرهنگی - اجتماعی در اولویت نخست قرار دارند؛ و در مجموع، این عوامل بیش از ۷۷ درصد واریانس کل را تبیین می‌کنند؛ همچنین، متغیرهای فردی و اجتماعی بر کمیت و کیفیت مشکلات دختران روستایی تأثیر می‌گذارد. در پایان، با توجه به نتایج به‌دست آمده، توصیه‌هایی برای حل مشکلات دختران روستایی ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دختران روستایی / توسعه روستایی / همدان (استان).

***

---

* به ترتیب، نویسنده مسئول و عضو هیئت علمی دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا (hsaadi48@yahoo.com)؛ دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه بوعلی سینا؛ و دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشگاه زنجان.

مقدمه

نیمی از منابع انسانی مؤثر در توسعه جوامع بشری را زنان تشکیل می‌دهند. با این همه، تاکنون به نقش زنان در مراحل مختلف توسعه آن‌گونه که باید و شاید توجه نشده و یا اثر فرایند توسعه بر وضعیت این گروه از جامعه نامشخص است. در واقع، می‌توان گفت که زنان در مورد هدف‌گذاری‌های توسعه و دستیابی بدان، در حاشیه قرار گرفته‌اند. در این میان، وضعیت زنان روستایی به مراتب بدتر از سایر گروه‌هاست. با وجود تلاش‌های انجام‌شده، در حال حاضر، غالب فقرای جهان شامل هفتاد درصد از مجموع ۱/۳ میلیارد فقیر را زنان روستایی تشکیل می‌دهند، که غالب آنها نیز همچنان در روستا زندگی می‌کنند. گزارش برنامه توسعه سازمان ملل^(۱) در سال‌های مختلف حاکی از آن است که در دهه‌های اخیر، نرخ رشد جمعیت زنان فقیر بیش از مردان فقیر بوده است (UNDP, 2011). همچنین، نتایج بررسی‌های مختلف نشان می‌دهد که بحران‌های اقتصادی در جهان بیش از هر گروهی بر زنان و به‌ویژه زنان فقیر تأثیر منفی می‌گذارد، به‌گونه‌ای که تعداد زنان زیر خط فقر به‌ویژه در جامعه روستایی رو به افزایش است (Townson, 2009).

زنان روستایی از آن رو در فرایند توسعه در حاشیه قرار گرفته‌اند که اساساً طبق اطلاعات موجود، دسترسی آنها به ضروریات توسعه بسیار کم است؛ آنها تنها پنج درصد از خدمات آموزشی ترویجی را دریافت می‌کنند و از مالکیت دو درصد اراضی کشاورزی برخوردارند. زنان روستایی از منابع رسمی تنها یک درصد اعتبارات را دریافت می‌کنند و دسترسی آنها به نهاده‌های کشاورزی هم بسیار محدود است. بدیهی است که در چنین شرایطی، عملاً توانمندسازی زنان با مسائل و مشکلات متعدد روبه‌روست. صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی^(۲)، با ارائه گزارشی از نقش مهم زنان و دختران روستایی در فرایند توسعه کشاورزی، در ۲۰۱۲، تمرکز خود را بر دختران روستایی قرار داده است (IFAD, 2011).

پیشینه نظری

براساس آمار صندوق جمعیت سازمان ملل متحد^(۳)، در ۲۰۱۱، از مجموع جمعیت شش میلیارد و نهصد و هفتاد و چهار هزار نفری جهان، پنجاه درصد در روستاها زندگی می-کردند (UNFPA, 2011). بخشی قابل توجه از این جمعیت را دختران روستایی تشکیل می-دهند، که البته برآورد تعداد دقیق آنها بسیار دشوار است، زیرا گستره معنایی و برداشت‌های مفهومی از اصطلاح «دختر روستایی» بسیار وسیع است و در این رابطه، اجماع و توافق وجود ندارد. اما اگر فارغ از درگیر شدن در مفاهیم نظری متعدد، دختر روستایی را فردی بدانیم که: ۱- ساکن روستا باشد و در عرف، روستایی تلقی شود، و ۲- به بلوغ رسیده و مجرد باشد، آنگاه می‌توان با استفاده از داده‌های جدول ۱، تعداد دختران روستایی ایران را برآورد کرد. با توجه به این داده‌ها، در حال حاضر، شمار زنان ایرانی واقع در محدوده سنی ۱۰ تا ۲۴ سال به ۱۰۶۰۵۰۰۰ نفر می‌رسد. با در نظر گرفتن نسبت جمعیت روستایی به کل جمعیت کشور، می‌توان چنین برآورد کرد که از آن میان، حدود ۳۳۹۳۶۰۰ نفر در روستاها زندگی می‌کنند؛ و بدین ترتیب، حدود سه میلیون و یکصد هزار دختر روستایی در کشور وجود دارد.

جدول ۱- وضعیت جمعیت ایران در ۲۰۱۰ بر حسب جنس در مقاطع سنی مختلف (هزار نفر)

سن	جمعیت کل	مرد	زن
زیر ۱۰ سال	۱۲۵۶۸۵	۶۴۴۷	۶۱۳۹
۱۱-۲۴	۲۱۶۹۲	۱۱۰۹۷	۱۰۶۰۵
۲۵-۴۰	۲۰۹۴۶	۱۰۵۹۳	۱۰۳۵۲
۴۱-۶۰	۱۴۵۰۲	۷۳۵۲	۴۱۴۹
۶۰ سال به بالا	۵۳۵۲	۲۶۷۵	۲۶۷۷

منبع: UNDP, 2011^(۴)

دختران روستایی در سراسر جهان با مشکلات و چالش‌های فراوان روبه‌رو هستند. در مطالعات محدودی که به مسائل و مشکلات جوانان و نوجوانان روستایی پرداخته-اند، به‌طور عمده، مسائل و مشکلات پسران روستایی تحلیل شده است. به دیگر سخن،

به‌طور کلی، بررسی مباحث مربوط به جوانان بیشتر متمرکز بر زندگی پسران بوده و به وضعیت دختران کمتر پرداخته است (Terpstra, 2006).

وجود نابرابری‌های جنسیتی نسبت به زنان و دختران در برخی از موارد بر پایه مفروضاتی است که واقعیت عینی ندارند؛ برای نمونه، بر پایه یک تفکر قالبی، زنان روستایی سهمی در کسب درآمد خانوار ندارند، حال آنکه شواهد حاکی از آن است که در بسیاری از موارد، نقش زنان حتی در این زمینه نیز بیش از مردان است (شادی‌طلب، ۱۳۷۹). تعداد زیادی از دختر بچه‌های روستایی برای ساعت‌های طولانی چه در خانه و چه بیرون از خانه کار می‌کنند، اما کار آنها به حساب نمی‌آید و یا در آمار مربوط به نیروی کار دست‌کم گرفته می‌شود. در برخی از کشورها، دختران روستایی زودتر از پسران از شیر گرفته می‌شوند و از این رو، نرخ مرگ‌ومیر دختران روستایی بیش از پسران است (کاوسکی، ۱۳۷۴). حتی در پاره‌ای از کشورها دیده می‌شود که نظام تغذیه‌ای دختران و پسران متفاوت است و دختران از گوشت، تخم مرغ و پروتئین کمتری استفاده می‌کنند (پورزند، ۱۳۷۱). مشارکت دختران روستایی در فعالیت‌های اجتماعی بسیار کم‌رنگ و ضعیف است، این در حالی است که آنها از کودکی مسئولیت‌پذیری را فرامی‌گیرند (فرزین‌فر، ۱۳۷۷). افشار کهن (۱۳۸۸) بر این باور است که اساساً دختران در بعد روانی، زیستی، اجتماعی، نمادی و فرهنگی دچار مشکلات و چالش‌های فراوان هستند. اسماعیلی و ربیعی (۱۳۸۷) این نیازها را به نیازهای عاطفی - روانی (۳۵/۸۵ درصد)، اجتماعی (۳۱/۸۵ درصد)، اقتصادی (۶/۸۱ درصد) و فرهنگی (۲۴/۵۸ درصد) تقسیم می‌کنند. مجدالدین (۱۳۸۶) شانس ازدواج برای دختران روستایی را کمتر از پسران می‌داند؛ و چه‌بسا همین موضوع در بلندمدت نگرانی‌هایی را برای آنها ایجاد کند.

اهداف

از آنجا که دختران امروز همانا مادران فردا خواهند بود، بدون شک، بهبود وضعیت این قشر به بهبود وضعیت جوامع روستایی منجر می‌شود. بنابراین، برای رشد و توسعه

بلندمدت جامعه، پرداختن به مسائل دختران و زنان جوان روستایی ضرورتی انکارناپذیر است. بدین ترتیب، مطالعه حاضر با اهداف زیر صورت پذیرفته است:

- ۱- بررسی مشکلات دختران روستایی در زندگی روزمره؛
- ۲- دسته‌بندی مشکلات دختران روستایی؛ و
- ۳- بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر مشکلات دختران روستایی.

فرضیات

در پژوهش حاضر، افزون بر شناسایی دقیق مشکلات دختران روستایی، آزمون فرضیات نه‌گانه زیر نیز به انجام رسیده است:

- ۱- بین سن دختران روستایی و میزان مشکلات آنها رابطه وجود دارد.
- ۲- دختران علاقه‌مند به مشاغل کشاورزی و زراعی با مسائل و مشکلات کمتری روبه‌رو هستند.
- ۳- بین فاصله محل سکونت دختران روستایی با شهر و میزان مشکلات پیش روی آنها رابطه وجود دارد.
- ۴- بین تعداد جمعیت خانوار و میزان مشکلات آنها رابطه وجود دارد.
- ۵- میزان مشکلات دختران روستایی در شهرستان‌های مختلف استان همدان با یکدیگر متفاوت است.
- ۶- بین سطح تحصیلات دختران روستایی و میزان مشکلات آنها رابطه وجود دارد.
- ۷- بین سطح تحصیلات پدر و مادر و میزان مشکلات دختران روستایی رابطه وجود دارد.
- ۸- دسترسی به مراکز آموزشی و تفریحی باعث رضامندی دختران روستایی و کاهش مشکلات آنها می‌شود.
- ۹- بین میزان دسترسی به رسانه‌ها و جامعه شهری و مشکلات دختران روستایی رابطه وجود دارد.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر به صورت پژوهش پیمایشی^(۵) انجام شده است. در این روش، با انتخاب و مطالعه نمونه‌های منتخب از جامعه، نقد و بررسی در زمینه فراوانی، توزیع و روابط بین متغیرها صورت می‌گیرد. در تحقیق پیمایشی، عمومی‌ترین روش گردآوری اطلاعات پرسشنامه است (کرلینجر، ۱۳۷۶). در پژوهش حاضر، دقت شاخص‌ها و گویه‌ها در پرسشنامه یا روایی صوری^(۶) مورد تأیید متخصصان فن قرار گرفته است. برای بررسی پایایی ابزار تحقیق^(۷) نیز از آلفای کرونباخ استفاده و میزان آن ۹۲/۵ درصد محاسبه شد. برآورد حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران صورت گرفت (۹۸ نفر)؛ و سرانجام، برای دقت بیشتر، صد نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. این تعداد به روش نمونه‌گیری تصادفی با انتساب متناسب در دو مرحله از سه شهرستان همدان، ملایر و نهاوند انتخاب شده، نظرات آنها مورد بررسی قرار گرفت. در مطالعه حاضر، توصیف و تحلیل داده‌ها با توجه به ماهیت تحقیق انجام پذیرفت. در بخش توصیف اطلاعات، از آمار توصیفی بهره‌گیری شد و در بخش تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از تحلیل عاملی^(۸) برای دستیابی به عوامل کلیدی، فرضیات تحقیق مورد آزمون قرار گرفتند.

یافته‌ها و نتایج

ویژگی‌های فردی جمعیت مورد مطالعه

براساس یافته‌های تحقیق، میانگین سن افراد مورد مطالعه ۱۸/۸۶ سال بود (انحراف معیار ۴/۱۸۳ سال) و همچنین، در سطح جامعه مورد بررسی، جوان‌ترین نمونه دوازده سال و مسن‌ترین نمونه سی سال سن داشت. از مجموع پاسخ‌گویان، بیشترین فراوانی مربوط به نمونه‌هایی با سطح تحصیلات راهنمایی (۴۲ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به دختران دارای سطح تحصیلات بالاتر از دیپلم بود (ده درصد). محل سکونت دختران روستایی به‌طور متوسط ۱۷/۴ کیلومتر (انحراف معیار ۱۲/۷) از شهر فاصله داشت. براساس اطلاعات به‌دست آمده، دختران روستایی تمایل کمی به فعالیت‌های

کشاورزی داشتند، به گونه‌ای که ۶۱ درصد میزان تمایل خود به کار کشاورزی را کم یا هیچ ذکر کرده و تنها شش درصد علاقه‌مندی خود به کار در مزرعه را زیاد اعلام کرده‌اند. در مقابل، زندگی در شهر برای ۵۵ درصد دختران روستایی اهمیت خیلی زیاد و زیاد داشت و تنها برای شش درصد آنها اهمیتی نداشت. ارتباط جامعه مورد بررسی با شهر زیاد بود، به گونه‌ای که بیست درصد افراد حداقل هر هفته با شهر ارتباط داشتند، و ۲۸ درصد نیز ارتباط خود با شهر را بی‌شمار عنوان کرده و اظهار داشته‌اند که سفر به شهر برای آنها کاری روزمره است و به‌طور مستمر، با شهر ارتباط دارند. تلویزیون مهم‌ترین رسانه‌ای است که جامعه مورد بررسی بدان دسترسی داشته، اوقات فراغت خود را با آن سپری می‌کنند؛ همچنین شماری محدود از آنها به رسانه‌هایی چون روزنامه دسترسی دارند.

مشکلات دختران روستایی بر حسب اولویت

جدول ۲ مشکلات دختران روستایی را بر حسب اولویت نشان می‌دهد. برای محاسبه اولویت‌ها، از شاخص آماری ضریب تغییرات (CV)^(۹) استفاده شد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، نبود مکان مناسب برای آموزش و اطلاع‌رسانی دختران روستایی (میانگین ۴/۲۵، انحراف معیار ۱/۰۸۶) مهم‌ترین مشکلی است که جامعه مورد بررسی با آن روبه‌روست. آموزش دختران روستایی طیفی گسترده را شامل می‌شود. اما بیشترین تأکید جامعه مورد بررسی بر آموزش‌های غیررسمی و فنی و حرفه‌ای، آموزش‌های سرگرم‌کننده و موارد مشابه است. عدم دسترسی به منابع مفید آموزشی برای بالا بردن اطلاعات مورد نیاز دومین مشکلی است که غالب دختران روستایی بدان اشاره داشته‌اند (میانگین ۳/۸۷، انحراف معیار ۱/۱۷۸). به دیگر سخن، دختران روستایی عدم دسترسی به کتابخانه یا چیزی شبیه آن را که با مراجعه بدان بتوانند پاسخ سؤالات و مشکلات خود را بیابند، مشکلی مهم قلمداد کرده‌اند. سومین مشکل کلیدی در جامعه روستایی از نگاه دختران عدم دسترسی به مراکز تفریح و سرگرمی است. با توجه به موقعیت سنی این قشر از جامعه، هیچ‌گونه مرکز و مرجعی برای تفریح در روستا وجود ندارد

(میانگین ۳/۸۱، انحراف معیار ۱/۱۶۱). بیشتر اوقات فراغت دختران روستایی صرف تماشای تلویزیون و ملاقات‌های دوستانه می‌شود.

جدول ۲- مشکلات دختران روستایی بر حسب اولویت (N=۱۰۰)

اولویت	M	SD	CV	مشکلات دختران روستایی
۱	۴/۲۵	۱/۰۸۶	۰/۲۵	نبود مکان مناسب برای آموزش و اطلاع‌رسانی دختران روستایی
۲	۳/۸۷	۱/۱۷۸	۰/۳۰	عدم دسترسی به منابع مفید آموزشی
۳	۳/۸۱	۱/۱۶۱	۰/۳۰	عدم دسترسی به مراکز و اماکن تفریحی
۴	۳/۸۴	۱/۱۹۵	۰/۳۱	عدم دسترسی به امکانات رفاهی مناسب
۵	۳/۷۸	۱/۱۹۴	۰/۳۱	کار زیاد در خانه و مزرعه
۶	۳/۵۴	۱/۲۰۱	۰/۳۴	نامشخص بودن نتایج تلاش‌های دختران روستایی در عرصه اقتصادی
۷	۳/۶۱	۱/۲۵۴	۰/۳۵	محدودیت‌های اجتماعی و آزادی عمل بسیار محدود
۸	۳/۷۱	۱/۳۲۰	۰/۳۶	بی‌توجهی به ظرفیت‌ها و توانایی‌های دختران روستایی
۹	۳/۴۴	۱/۲۵۰	۰/۳۶	نیاز مالی
۱۰	۳/۴۲	۱/۲۲۴	۰/۳۶	مسائل و مشکلات بهداشتی
۱۱	۳/۵۵	۱/۳۱۳	۰/۳۷	سطح پایین آموزش
۱۲	۳/۵۴	۱/۳۸۱	۰/۳۹	تنوع مسئولیت‌ها در خانواده
۱۳	۳/۴۹	۱/۳۵۲	۰/۳۹	وجود ممنوعیت‌های اجتماعی متعدد در جامعه
۱۴	۳/۱۶	۱/۲۴۵	۰/۳۹	عدم مشارکت در تصمیمات خانواده
۱۵	۳/۱۲	۱/۲۳۳	۰/۳۹	اصرار به ازدواج در سنین پایین
۱۶	۳/۰۲	۱/۲۰۶	۰/۴۰	عدم توجه به نظرات دختران در امور مربوط به خودشان در سطح خانوار
۱۷	۳/۵۷	۱/۴۵۸	۰/۴۱	عدم امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالا
۱۸	۳/۵۰	۱/۴۳۲	۰/۴۱	وجود تبعیض بین دختران و پسران روستایی
۱۹	۳/۴۱	۱/۳۹۳	۰/۴۱	مخالفت با ادامه تحصیل دختران
۲۰	۳/۰۴	۱/۲۳۸	۰/۴۱	نرخ بی‌سوادی بالای دختران روستایی
۲۱	۲/۹۳	۱/۲۰۸	۰/۴۱	بی‌توجهی خانواده‌ها به نیاز دختران روستایی
۲۲	۳/۴۴	۱/۴۵۹	۰/۴۲	مخالفت با کار و فعالیت‌های اجتماعی روستاییان
۲۳	۳/۳۶	۱/۴۹۴	۰/۴۴	پایین بودن جایگاه دختران روستایی در مقایسه با پسران در خانواده
۲۴	۳/۰۱	۱/۳۳۷	۰/۴۴	ضعف اعتماد به نفس
۲۵	۲/۹۱	۱/۳۲۶	۰/۴۵	اجبار در تبعیت بی‌چون و چرا از سنت‌ها
۲۶	۲/۹۷	۱/۳۶۷	۰/۴۶	شفاف نبودن اهداف دختران روستایی برای آینده
۲۷	۲/۷۸	۱/۲۹۲	۰/۴۶	نبود معیار مشخص برای ازدواج
۲۸	۲/۹۵	۱/۳۸۸	۰/۴۷	احساس حقارت
۲۹	۲/۸۳	۱/۴۰۷	۰/۵۰	احساس ناامنی
۳۰	۲/۴۱	۱/۲۹۶	۰/۵۴	ازدواج اجباری

۱- خیلی کم؛ ۲- کم؛ ۳- متوسط؛ ۴- زیاد؛ ۵- خیلی زیاد

منبع: نتایج تحقیق

براساس داده‌های پژوهش، ازدواج اجباری آخرین اولویتی است که دختران روستایی در استان همدان به‌مثابه مشکل از آن یاد کرده‌اند (میانگین ۲/۴۱، انحراف معیار ۱/۲۹۶)، در حالی که در برخی از استان‌های کشور چون کردستان، خوزستان و سیستان و بلوچستان، ازدواج اجباری از مهم‌ترین مشکلات دختران روستایی است (ضمیری، ۱۳۸۲). احساس ناامنی نیز از جمله موارد دارای اولویت ناچیز بوده و این بدان معنی است که دختران روستایی در جامعه مورد بررسی به‌ندرت احساس ناامنی اجتماعی می‌کنند؛ البته این نتیجه با نظرات بسیاری از صاحب‌نظران نیز همخوانی دارد. احساس ناامنی با متغیرهایی مهم مانند قرار گرفتن در معرض رسانه‌های گروهی و به‌ویژه مجلات زرد (Baur, 2007)، سکونت در مراکز و اماکن شلوغ همچون شهرهای بزرگ (Karakus et al., 2010)، و دور بودن از خانواده و افراد درجه یک (فیلد، ۱۳۸۶) ارتباط دارد. این متغیرها در عمل کمتر در جامعه روستایی به‌چشم می‌خورد.

تحلیل عاملی مشکلات دختران روستایی

تحلیل عاملی دو هدف اساسی را دنبال می‌کند: یکی، شناسایی عوامل زیربنایی یا زمینه‌ساز متغیرها، که در این راستا وجه مشترک متغیرها با توجه به واریانس مشترک شناسایی و سپس، نامگذاری می‌شود؛ و دیگری، تحلیل عاملی شناسایی روابط بین متغیرهای جدید یا عامل‌ها، که البته کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. البته داده‌هایی برای تحلیل عاملی کاربرد دارند که شایستگی لازم برای این کار را داشته باشند. برای این منظور، از آزمون بارتلت و ضریب KMO^(۱۰) استفاده می‌شود؛ چنانچه مقدار این ضریب بالاتر از ۰/۵ باشد، می‌توان با اطمینان خاطر از تحلیل عاملی استفاده کرد. این ضریب در مطالعه حاضر برابر با ۰/۷۲۵ بوده که رقمی مناسب است؛ آزمون بارتلت نیز در سطح ۹۹ درصد (Sig.=۰۰۰) معنی‌دار است.

پس از اطمینان از مناسب بودن داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی، از چرخش وریماکس برای دستیابی به عامل‌های معنی‌دار استفاده شده است. تعداد عامل‌ها براساس مقادیر ویژه از پیش تعیین شده است. عوامل استخراج‌شده در جدول ۳ آمده

است. این عوامل در مجموع حدود ۷۷/۷۸ درصد از واریانس مربوط به مشکلات دختران روستایی استان همدان را تبیین می‌کنند.

جدول ۳- تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد

تجمعی

عامل	درصد تجمعی	درصد واریانس (مقدار ویژه)
مشکلات اجتماعی و فرهنگی	۲۰/۴۳۳	۲۰/۴۳۳
چالش‌های آموزشی	۳۷/۱۸۳	۱۶/۷۰۵
فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال	۵۱/۸۸۳	۱۴/۵۵۰
شفاف نبودن اهداف و مشکلات تحصیلی	۶۵/۳۵۷	۱۳/۶۶۹
مشکلات مربوط به ازدواج	۷۷/۷۸۴	۱۲/۴۳۷

منبع: نتایج تحقیق

هر کدام از عامل‌های یاد شده خود از چند متغیر شکل گرفته‌اند. وضعیت بارگذاری عامل‌ها پس از چرخش بر مبنای قرار گرفتن متغیرهایی با بار عاملی بزرگ‌تر از ۰/۵ در جدول ۴ آمده است. در این جدول، متغیرهایی که بار عاملی آنها کمتر از ۰/۵ باشد، به دلیل کم‌اهمیتی حذف شده‌اند.

جدول ۴- عوامل و متغیرهای شکل دهنده و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس دوران یافته

اولویت	عامل	متغیرها	بار عاملی
اول	مشکلات اجتماعی و فرهنگی	عدم مشارکت در تصمیمات خانواده	۰/۵۸
		آزادی عمل بسیار محدود	۰/۵۵
		بی توجهی خانواده‌ها به نیاز دختران روستایی	۰/۶۱
		وجود ممنوعیت‌های اجتماعی متعدد در جامعه	۰/۶۸
		ضعف اعتماد به نفس	۰/۶۳
دوم	چالش‌های آموزشی و تفریحی	نبود مکان مناسب برای آموزش و اطلاع‌رسانی دختران روستایی	۰/۵۴
		سطح پایین آموزش	۰/۵۵
		عدم دسترسی به منابع مفید آموزشی	۰/۵۲
		عدم دسترسی به امکانات رفاهی مناسب	۰/۵۳
		مخالف با کار و فعالیت‌های اجتماعی روستاییان	۰/۶۴
سوم	فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال	کار زیاد	۰/۷۰
		نامشخص بودن فعالیت‌ها و تلاش‌های دختران روستایی در عرصه اقتصادی	۰/۶۴
		تنوع مسئولیت‌ها در خانواده	۰/۵۸
		نیاز مالی	۰/۵۷
		شفاف نبودن اهداف دختران روستایی برای آینده	۰/۶۶
چهارم	شفاف نبودن اهداف و مشکلات تحصیلی	عدم امکان ادامه تحصیل در مقاطع بالا	۰/۶۰
		مخالفت با ادامه تحصیل دختران	۰/۶۷
		میل خانواده به ازدواج دختر در سنین پایین	۰/۵۶
پنجم	مشکلات مربوط به ازدواج		

منبع: نتایج تحقیق

عامل اول: مشکلات اجتماعی و فرهنگی

همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، عامل مشکلات اجتماعی و فرهنگی به‌تنهایی ۲۰/۴۳۳ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. گرچه در شرایط کنونی، میل به مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های خانواده بیشتر شده، اما عدم دسترسی آنها به فرصت‌ها در کنار مسائل و مشکلات فرهنگی مانع از مشارکت جدی در تصمیم‌گیری- هاست. خانی و احمدی (۱۳۸۸) بر این باورند که متغیرهای گوناگون بر فرایند تصمیم- گیری خانوار روستایی تأثیر می‌گذارد، که آگاهی از حقوق، سطح سواد، دسترسی به منابع، اشتغال در خارج از خانه، و دسترسی به آموزش از آن جمله‌اند. بسیاری از این

شاخص‌ها در دختران روستایی دیده نمی‌شود یا بسیار کم‌رنگ است و از این‌رو، در چنین شرایطی، دخالتی در تصمیم‌گیری‌ها ندارند. براساس نتایج تحقیق، خانواده‌های روستایی، با اعمال محدودیت‌هایی برای دختران خود، بدون توجه به نیازهای روحی و روانی دختران روستایی، عرصه را بر آنها تنگ کرده‌اند. در کنار ناتوانی دختران روستایی در این فرایند، می‌توان انتظار داشت که به‌گونه‌ای شایسته، از اعتماد به نفس لازم برای ابراز وجود برخوردار نباشند.

خانواده مهم‌ترین عامل در فرایند اجتماعی شدن دختران روستایی به‌شمار می‌رود. اما خانواده روستایی فی‌نفسه از هنجارهای سنتی محیط پیرامون خود تأثیر می‌پذیرد (گیدنز، ۱۳۷۳). بدین ترتیب، هر گونه تغییر اجتماعی در جایگاه دختران روستایی منوط به تغییر در وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستاست.

عامل دوم: چالش‌های آموزشی و تفریحی

همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، ۱۶/۷۰۵ درصد مشکلات دختران روستایی مربوط به مسائل آموزشی و تفریحی است. اینک، روشن شده که نقش آموزش در توسعه فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جوامع بسیار اساسی و مهم است. آموزش باعث ارتقای سطح آگاهی دختران روستایی شده، آنها را به‌سوی بهینه‌سازی روش‌های تولیدی و استفاده هر چه بیشتر و بهتر از امکانات سوق می‌دهد، به‌گونه‌ای که آنها بتوانند تأمین‌کننده بخشی از اهداف توسعه روستایی باشند (ابتکار، ۱۳۷۱). برای تحقق آموزش مداوم، مستمر و هدفمند دختران و زنان روستایی، باید آنها به فناوری اطلاعات و ارتباطات^(۱۱) دسترسی داشته باشند، چرا که زمینه‌ساز دسترسی آنها به زندگی بهتر با بهره‌وری بیشتر خواهد بود (ITU, 2003).

عامل سوم: فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال

همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، عامل فعالیت‌های اقتصادی و اشتغال به‌تنهایی ۱۴/۵۵ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. مجموع مطالعات مختلف در زمینه

اشتغال و فعالیت‌های اقتصادی زنان و دختران روستایی نشان می‌دهد که نرخ رشد اشتغال این گروه از جامعه در ایران، گرچه در سال‌های اخیر روندی صعودی داشته، اما در مقایسه با مردان به مراتب کمتر بوده است و از این‌رو، نرخ بیکاری در میان آنها بالاست. در کنار این مشکل، مطالعات مختلف نشان می‌دهد که نرخ باسوادی زنان در بخش کشاورزی، در مقایسه با دو بخش صنعت و خدمات، بسیار کمتر بوده و نرخ بیکاری در جامعه زنان روستایی را تشدید کرده است (پاسبان، ۱۳۸۵). واقعیت این است که علاقه دختران روستایی به اشتغال ریشه در مشکلات اقتصادی آنها دارد. در واقع، درگیر شدن در چمبره مشکلات اقتصادی زن روستایی را به‌طور اعم و دختر روستایی را به‌طور اخص به فکر اشتغال می‌اندازد. براساس نتایج همین مطالعه، میل به اشتغال با نیاز خانوار به مسائل مالی افزایش می‌یابد، که البته دیگر محققان نیز به همین نتیجه رسیده‌اند (وارثی و همکاران، ۱۳۸۵؛ طالبی‌فر، ۱۳۸۲).

عامل چهارم: شفاف نبودن اهداف و مشکلات تحصیلی

همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، عامل شفاف نبودن اهداف و مشکلات تحصیلی به‌تنهایی ۱۳/۶۶۹ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کند. در ایران، از نظر قانونی و اعتقادی، منعی برای تحصیل دختران وجود ندارد. در ۱۳۲۲، قانون تعلیمات اجباری در ایران به تصویب رسید (علاقه‌بند، ۱۳۷۴). طبق اصل ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی نیز سواد حق مسلم کلیه شهروندان ایرانی است. افزون بر این، اعلامیه هزاره سازمان ملل^(۱۲) ارتقای برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان برای مبارزه با فقر، گرسنگی و بیماری و نیز رشد پایدار و مستمر را در گرو دسترسی زنان به آموزش می‌داند (UN, 2000). با این همه، به‌دلیل پاره‌ای از باورهای سنتی، بسیاری از زنان و دختران روستایی عملاً از تحصیل محروم‌اند.

عامل پنجم: مشکلات مربوط به ازدواج

همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد، ۱۲/۴۲۷ درصد از مشکلات دختران روستایی مربوط به مسائل ازدواج است. اهمیت موضوع ازدواج برای دختران روستایی هم به فرصت انتخاب فرد مورد نظر و هم به وجود اجبار در ازدواج در برخی جوامع بازمی‌گردد. در جهان، هر سال حدود چهار میلیون زن به ازدواج اجباری مجبور می‌شوند، که بخشی قابل توجه از آنها را دختران روستایی جهان سوم تشکیل می‌دهند (ضمیری، ۱۳۸۲). در این شیوه ازدواج که به طرق مختلف انجام می‌پذیرد، به رضایت یکی از طرفین ازدواج توجه نمی‌شود. شوربختانه، در ایران نیز به‌طور مشخص، در برخی از استان‌های غربی و به‌ویژه در جامعه روستایی، این پدیده رواج دارد، گرچه هنوز آمار دقیق از آن در دست نیست. چنین ازدواج‌هایی که به دلایل گوناگون و از آن جمله مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، و قبیله‌ای صورت می‌گیرد، با پیامدهای مختلف اجتماعی، روانی، خانوادگی، همسرکشی، انحطاط اخلاقی، و طلاق همراه است (همان منبع).

عوامل مؤثر بر میزان مشکلات دختران روستایی (آزمون فرضیات)

برای بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر مشکلات دختران روستایی (هدف سوم تحقیق)، تعداد نه فرضیه آزمون شده‌اند. نتایج آزمون این فرضیات که در جداول ۵ و ۶ آمده، به شرح زیر است:

- ۱- همبستگی بین سن و میزان مشکلات پیش روی دختران روستایی؛ در این مورد، ضریب همبستگی اسپیرمن برابر با ۰/۱۹۰ و سطح معنی‌داری آن نیز برابر با ۰/۰۵ بوده و بدین ترتیب، این فرضیه تأیید شده است. این نکته بدان معنی است که با بالا رفتن سن دختران روستایی دامنه و عمق مشکلات آنها بیشتر می‌شود.
- ۲- همبستگی بین میزان علاقه به کار کشاورزی و زراعی و میزان مشکلات پیش روی دختران روستایی؛ در این مورد، ضریب همبستگی تاو-بی کندال^(۱۳) برابر با ۰/۲۲۵- و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۰۲۴ است. این نکته بدان معنی است

که هر چه دختر روستایی به فعالیت‌های کشاورزی و روستایی بیشتر علاقه‌مند باشد، با زندگی کم‌چالش‌تری روبه‌روست.

۳- همبستگی بین فاصله روستا از شهر و میزان مشکلات پیش روی دختران روستایی؛ در این مورد، ضریب همبستگی اسپیرمن برابر با ۰/۲۷۸ و سطح معنی‌داری آن برابر با ۰/۰۰۵ و بسیار قوی است. این نکته بدان معنی است که با افزایش فاصله روستاها با شهر بر مشکلات دختران روستایی افزوده می‌شود.

جدول ۵- ضرایب همبستگی و سطح معنی‌داری آنها در آزمون فرضیات

متغیر مستقل	جنس متغیر	متغیر وابسته	جنس متغیر	ضریب همبستگی	r	p
سن	فاصله‌ای	میزان مشکلات	رتبه‌ای	اسپیرمن	۰/۱۹۰	۰/۰۵*
علاقه به کار کشاورزی	رتبه‌ای	میزان مشکلات	رتبه‌ای	تاو-بی کندال	-۰/۲۲۵	۰/۰۲۴*
علاقه به محل زندگی	رتبه‌ای	میزان مشکلات	رتبه‌ای	تاو-بی کندال	۰/۰۹۹	۰/۳۲۸
فاصله روستا از شهر	فاصله‌ای	میزان مشکلات	رتبه‌ای	اسپیرمن	۰/۲۷۸	۰/۰۰۵**
تعداد برادر و خواهر	فاصله‌ای	میزان مشکلات	رتبه‌ای	اسپیرمن	۰/۱۴۴	۰/۱۵۳

* معنی‌دار در سطح پنج درصد؛ ** معنی‌دار در سطح یک درصد

منبع: نتایج تحقیق

مقایسه گروه‌های متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از آزمون آماری کروسکال-والیس

نتایج آزمون کروسکال-والیس^(۱۴)، که در سه مورد معنی‌دار بوده، به شرح زیر در جدول ۶ آمده است:

۱- مقایسه میانگین رتبه‌ای مشکلات دختران روستایی در شهرستان‌های مختلف؛ در

این مورد، مقدار آزمون کروسکال-والیس برابر با ۳۲/۴۴۶ بوده و آزمون در سطح یک درصد معنی‌دار است. این نکته بدان معنی است که میزان مشکلات

دختران روستایی در شهرستان‌های مختلف با یکدیگر تفاوت معنی‌دار دارد. براساس داده‌های موجود، دخترانی که در شهرستان نهاوند زندگی می‌کنند، بیشترین مشکل و دختران روستایی ساکن در شهرستان ملایر نیز کمترین مشکل را دارند. با توجه به فاصله زیاد شهرستان نهاوند با مرکز استان و ارتباط کم آن با مراکز شهری و روستایی دیگر به دلیل بن‌بست بودن آن به لحاظ جغرافیایی، این شهرستان به منطقه‌ای با هنجارهای سنتی قوی بدل شده است. بدیهی است که در چنین فضایی، دختران روستایی با مشکلات بیشتری روبه‌رو باشند.

۲- مقایسه میانگین رتبه‌ای مشکلات دختران روستایی در شهرستان‌های مختلف با توجه به سطح تحصیلات آنها؛ در این مورد، مقدار آزمون کروسکال-والیس برابر با ۱۰/۸۱۶ بوده و آزمون در سطح پنج درصد معنی‌دار است. براساس داده‌های موجود، میزان مشکلات دختران روستایی از سطح تحصیلات آنها تأثیر می‌پذیرد. دختران روستایی با سطح تحصیلات ابتدایی، در مقایسه با دختران روستایی با سطح تحصیلات بالاتر، مشکلات بیشتری دارند و این اختلاف معنی‌دار است.

۳- مقایسه میانگین رتبه‌ای مشکلات دختران روستایی در شهرستان‌های مختلف با توجه به میزان ارتباط آنها با شهر (به‌ندرت، هر هفته، هر ماه، و بی‌شمار)؛ در این مورد، مقدار آزمون کروسکال-والیس برابر با ۱۳/۲۶۱ بوده و آزمون در سطح یک درصد معنی‌دار است. براساس نتایج آزمون کروسکال-والیس، آن دسته از دختران روستایی که با شهر بیشتر ارتباط دارند، جهان‌شهری‌ترند و در مقایسه با دخترانی که ارتباط مستمر با شهر ندارند، مشکلات را با نگاهی دقیق‌تر حل می‌کنند.

جدول ۶- مقایسه گروه‌بندی رتبه‌ای و فاصله‌ای متغیرهای مستقل و وابسته

متغیر گروه‌بندی	جنس متغیر	متغیر وابسته	آزمون مورد استفاده	مقدار محاسبه شده	p
شهرستان	اسمی چندوجهی	میزان مشکلات	کروسکال- والیس	۳۲/۴۴۶	۰/۰۰۰**
میزان تحصیلات دختر	اسمی چندوجهی	میزان مشکلات	کروسکال- والیس	۱۰/۸۱۶	۰/۰۱۳*
وجود مراکز آموزشی در روستا	اسمی چندوجهی	میزان مشکلات	کروسکال- والیس	۵/۲۳۳	۰/۰۷۳
ارتباط با شهر	اسمی چندوجهی	میزان مشکلات	کروسکال- والیس	۱۳/۲۶۱	۰/۰۱**

* معنی‌دار در سطح پنج درصد؛ ** معنی‌دار در سطح یک درصد

منبع: نتایج تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

براساس نتایج تحقیق، جامعه دختران روستایی با طیفی گسترده از مشکلات روبه‌روست که می‌توان آنها را به پنج عامل کلیدی تقسیم کرد. مشکلات اجتماعی و فرهنگی در صدر مسائل و مشکلاتی است که دختران روستایی از آن رنج می‌برند. مشاهدات و مطالعات مختلف نیز بیانگر این واقعیت است که عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی بر دختران روستایی بیش از سایر اقشار جامعه تنگ است. عدم دسترسی به مراکز آموزشی و تفریحی به‌هتابه نیازی روزافزون از مسائل دیگری است که بدان اشاره شده است. سرازیر شدن فناوری‌های گوناگون به جامعه روستایی، با ایجاد رفاه برای زنان و دختران، اوقات فراغت بیشتری را برای آنها فراهم کرده است. استفاده از اوقات فراغت روستاییان نیاز به مدیریت و برنامه‌ریزی دارد. همچنین، رسانه‌های مختلف، با ورود به جامعه روستایی و آگاهی‌بخشی بدان، به نیازهایی جدید نیز دامن زده‌اند. هم‌اکنون دختران روستایی مراجعی را برای پاسخ‌گویی به نیازهایشان انتظار می‌کشند و می‌خواهند از فرصت‌های پیش رو استفاده برده، بر مهارت‌های خود بیفزایند؛ و همچنین، با شرکت در تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، نقش‌های بیشتری را

به‌ویژه در حوزه اقتصاد خانواده پذیرا باشند. آنها به مقایسه خود با هم‌تایان شهری می‌پردازند و دلیل عدم پیشرفت خود را به عدم دسترسی به فرصت‌های موجود در شهر نسبت می‌دهند؛ و به همین دلیل، ترجیح می‌دهند در اولین فرصت روستا را ترک کنند. کار و فعالیت زیاد بدون کسب درآمد مشخص از دیگر مشکلاتی است که دختران روستایی بدان اشاره کرده‌اند. در حالی که در جامعه شهری، افراد در ازای حداقل کارها از مزایای اقتصادی و اجتماعی گوناگون برخوردارند، چنین فرصت‌های برای دختران در جامعه روستایی وجود ندارد. در کنار این مشکلات، مسائلی چون عدم امکان ادامه تحصیل خواه به دلیل مخالفت والدین و خواه بر اثر مشکلات اقتصادی-اجتماعی نیز از جمله مسائل و مشکلات دختران روستایی است. مجموعه این مسائل و مشکلات نامیدی و در مواردی، مهاجرت را به دنبال داشته است.

تحقق چشم‌اندازهای دولت جمهوری اسلامی ایران نیازمند وجود روستاهای توسعه‌یافته و پویا در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی است، که تحقق آن نیز در گرو حل و فصل مشکلات این قشر در کنار دیگر اقشار جامعه روستایی است. پیشنهادها و پژوهش حاضر برای حل مشکلات دختران روستایی را می‌توان در قالب پنج دسته راهکار مطابق مدل مفهومی نمودار ۱ به شرح زیر ارائه کرد:

۱- راهکارهای دسته اول برای کاهش و مدیریت مشکلات دختران روستایی بر مسائل کلان تأکید دارد:

- بهبود وضعیت دختران روستایی بدون توجه به توسعه جامع روستایی ناممکن است. باید دولت توسعه روستایی را با نگرش علمی در صدر برنامه‌های خود قرار دهد. در حال حاضر، تعریفی دقیق و برنامه‌ای جامع در این زمینه وجود ندارد؛
- باید نظام جامع ترویج و آموزش دختران روستایی در بدنه دستگاه‌های اجرایی مرتبط با توسعه روستایی به‌ویژه وزارت جهاد کشاورزی تدوین شود. در سال‌های اخیر، نه تنها به «نظام جامع ترویج و آموزش کشاورزی و روستایی» پرداخته نشده بلکه این موضوع حتی تا پایین‌ترین سطح ساختار اجرایی در

طول تاریخ خود نیز تنزل یافته است. در صورت تشکیل چنین نظامی، امکان اجرای برنامه جامع توانمندسازی دختران روستایی با حمایت سازمان‌های مسئول امکان‌پذیر می‌شود؛ و

- نخستین گام در تحلیل و رفع مشکلات دختران روستایی دستیابی به آمار و اطلاعات دقیق است. صاحب‌نظران مسائل زنان روستایی نیازمند تفکیک آمار و اطلاعات مربوط به دختران روستایی هستند. بدین ترتیب، در مراکز آماری، باید آمار دقیق دختران روستایی تعریف و تفکیک شود، به گونه‌ای که مدیران اجرایی دقیقاً از تعداد و کیفیت دختران روستایی اطلاع داشته باشند.

۲- راهکارهای دسته دوم، برای کاهش مشکلات دختران روستایی، بر مسائل آموزشی و رفاهی تأکید دارد. در حالی که برای همه گروه‌های سنی در محیط‌های شهری امکانات رفاهی و آموزشی پیش‌بینی شده است، در جامعه روستایی هیچ‌کدام از این امکانات وجود ندارد. شاید پیش از این، شیوه زندگی در روستاهای سنتی این موضوع را توجیه می‌کرد اما در حال حاضر، خلأ این مراکز به شدت احساس می‌شود. بر این اساس، می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه کرد:

- دولت متناسب با شرایط دختران روستایی نسبت به تولید مواد آموزشی و کمک آموزشی اقدام کند و آنها را به صورت مناسب در اختیار گروه هدف قرار دهد؛
- به منظور افزایش آگاهی دختران روستایی، ایجاد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی در دهستان‌ها مورد توجه مراکز فرهنگی قرار گیرد؛

- تهیه برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در زمینه مسائل دختران روستایی به صورت محلی توسط مراکز صدا و سیما با همکاری جهاد کشاورزی هر شهرستان مورد توجه قرار گیرد؛ و

- بدون شک، با توجه به تغییرات رو به گسترش جامعه روستایی، ماندگاری در روستا نیازمند تأسیس مراکز رفاهی است. در برنامه جامع روستایی، به ویژه باید بدین موضوع توجه شود.

۳- تأکید راهکارهای دسته سوم بر اشتغال مؤثر برای دختران روستایی در روستاست. اشتغال از متغیرهای مؤثر در ماندگاری جامعه روستایی و ایجاد پویایی در روستاست. در حال حاضر، کشاورزی به‌تنهایی پاسخ‌گوی نیاز اشتغال روستاییان نیست؛ از این رو، پیشنهاد می‌شود:

- کارگاه‌های کوچک تولیدی (مانند جاجیم‌بافی، گبه‌بافی، گلیم‌بافی، و قالی‌بافی) با هدف ایجاد اشتغال برای دختران روستایی ایجاد و راه‌اندازی شود؛
- از دختران روستایی در نقش‌هایی چون تسهیل‌گر، مروج، و به‌ورز روستایی استفاده شود. به دیگر سخن، برای تأمین نیروی مورد نیاز روستاییان، تا جای ممکن، از ظرفیت‌های خود آنها بهره‌گیری شود؛

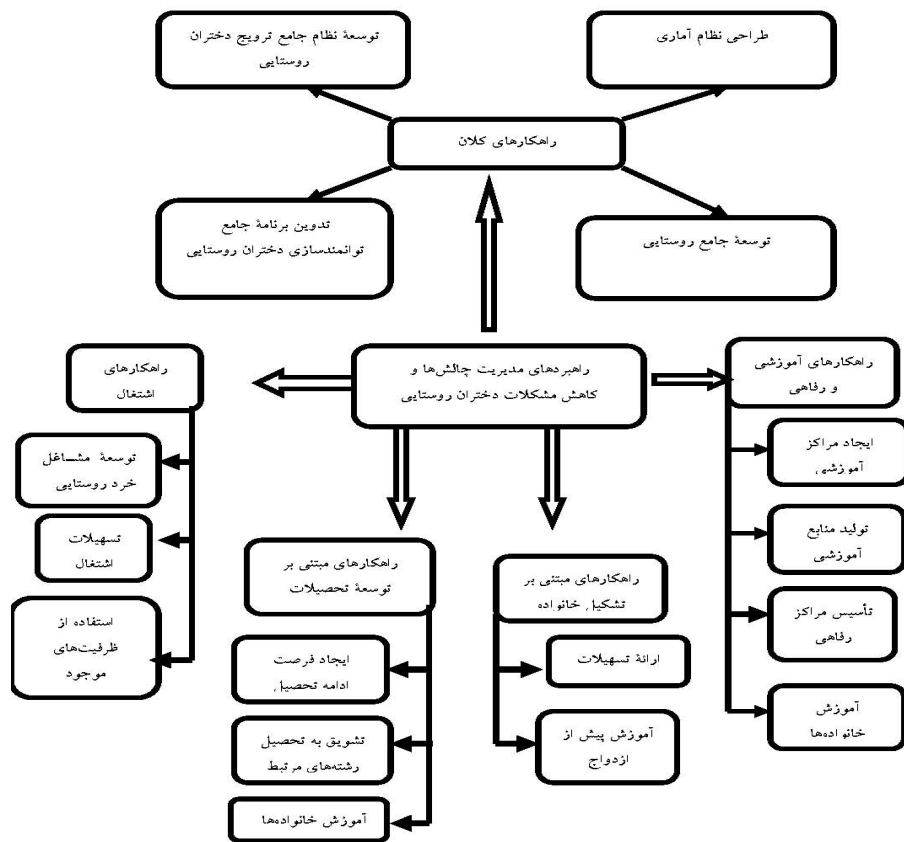
- تأسیس تعاونی‌های اعتباری و ارائه تسهیلات به دختران روستایی برای ایجاد کسب و کارهای کوچک از راه حل‌های ایجاد انگیزه در این قشر از جامعه به‌شمار می‌رود، که لازم است مورد توجه بخش تعاون کشور قرار گیرد؛ و

- ایجاد مکان‌های آموزش فنی و حرفه‌ای برای دختران جوان و ارتقای سطح مهارت و دانش فنی آنها در دستور کار سازمان فنی و حرفه‌ای کشور قرار گیرد.

۴- راهکارهای دسته چهارم بر ارتقای سطح تحصیلات رسمی دختران روستایی تأکید دارد. خوشبختانه، در سال‌های اخیر، اهمیت تحصیلات برای دختران روستایی و خانواده‌های آنها مشخص شده است، به‌گونه‌ای که اینک شماری چشمگیر از دانشجویان دانشگاه‌ها را دختران روستایی تشکیل می‌دهند. با این همه، باید فرصت ادامه تحصیل برای دختران فاقد استطاعت مالی فراهم شود.

۵- تأکید راهکارهای دسته پنجم بر ایجاد شرایط مناسب برای ازدواج است. از آنجا که با مهاجرت پسران روستایی، مشکلاتی در زمینه ازدواج دختران روستایی پدید آمده است، باید برنامه‌ریزان ذی‌ربط بدین مسئله نیز توجه داشته باشند؛ در همین ارتباط، می‌توان مواردی چون تأمین تسهیلات ازدواج و آگاه‌سازی دختران روستایی نسبت به مسائل مربوط به ازدواج را یادآور شد.

لازم به یادآوری است که در سال‌های اخیر، اوضاع اقتصادی و اجتماعی جامعه روستایی ایران به شدت دستخوش دگرگونی‌های گسترده شده و بدون شک، هر گونه اقدام درباره دختران روستایی نیازمند درک درست از چنین تحولاتی است، واقعیتی که چه بسا برخی از نخبگان جامعه نیز از آن غافل باشند.

نمودار ۱- مدل مفهومی راهکارهای مدیریت مشکلات دختران روستایی

منبع: نتایج تحقیق

یادداشت‌ها

1. United Nation Development Program (UNDP)
2. International Fund for Agricultural Development (IFAD)
3. United Nations Population Fund
4. United Nations Population Division
5. survey research
6. Face Validity
7. Reliability
8. Factor Analysis
- ۹- coefficient variation؛ از مهم‌ترین پارامترهای آماری در توصیف داده‌هاست، که از تقسیم انحراف معیار بر میانگین به دست می‌آید. این شاخص به‌ویژه در اولویت‌بندی متغیرها و گویه‌ها کاربرد دارد؛ زیرا در ارزیابی اولویت‌ها، از میانگین و انحراف معیار به‌صورت توأمان استفاده می‌کند. برای آشنایی بیشتر با کارکردهای ضریب تغییرات، می‌توان به نشانی‌های اینترنتی زیر مراجعه کرد:
<http://www.investopedia.com/terms/c/coefficientofvariation.asp>
http://www.ats.ucla.edu/stat/mult_pkg/faq/general/coefficient_of_variation.htm
<http://mathcentral.uregina.ca/QO/database/QO.09.01/carmen1.html>
10. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)
11. Information & Communication Technology (ICT)
12. United Nations Millennium Declaration (UNMD)
13. Kendall's tau-b
14. Kruskal-Wallis

منابع

- ابتکار، تقی (۱۳۷۱)، «معرفی آموزش‌های علمی- کاربردی (تکنولوژی) در ایران». *مجله شریف*، سال ۱، شماره ۲، ص ۲۲.
- اسماعیلی، رضا و ربیعی، کامران (۱۳۸۷)، «سنجش نیازهای فرهنگی- اجتماعی دختران دانش- آموز شهر اصفهان». *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان* (مسائل دختران)، سال ۱۱، شماره ۴۱، صص ۹۷-۱۳۴.
- افشار کهن، جواد (۱۳۸۸)، «گونه‌شناسی مسائل اجتماعی جوانان ایران با تأکید بر دختران روستایی». *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان*، سال ۱۱، شماره ۴۴، صص ۱۱۱-۱۴۴.
- پاسبان، فاطمه (۱۳۸۵)، «عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر اشتغال زنان روستایی ایران (۱۳۸۳-۱۳۴۷)». *اقتصاد کشاورزی و توسعه*. سال ۱۴، شماره ۵۳، ص ۵۲.
- پورزند، نیلوفر (۱۳۷۱)، *دختر بچه‌ها، سرمایه‌گذاری برای آینده*. تهران: یونیسف.
- خانی، فضیله و احمدی، منیژه (۱۳۸۸)، «تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت زنان در تصمیم‌گیری- های اقتصادی- اجتماعی در مناطق روستایی». *پژوهش زنان*، دوره ۷، شماره ۴.
- شادی‌طلب، ژاله (۱۳۷۹)، «برنامه‌ریزی جنسیتی بر پایه واقعیت‌ها». *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ۱۱-۱۲، ص ۱.

ضمیری، محمدرضا (۱۳۸۲)، «دختران و ازدواج تحمیلی». *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان*، سال ۷، شماره ۲۴، صص ۳۰-۶۷.

طالبی فر، علی محمد (۱۳۸۲)، *بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی مؤثر بر اشتغال زنان (مورد: شهرستان قائنات)*. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. اصفهان: دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان.

علاقه‌بند، علی (۱۳۷۴)، *جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*. تهران: مؤسسه نشر ویرایش با همکاری انتشارات فهیم.

فرزین فر، مهرداد (۱۳۷۷)، «علل اهمیت به نقش دختران روستایی». *مجموعه مقالات سمینار تواناسازی دختران روستایی در مشارکت اجتماعی، مرداد ۱۳۷۶، سندج*. تهران: صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف). صص ۱-۲۰.

فیلد، جان (۱۳۸۶)، *سرمایه اجتماعی*. ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضانی. تهران: کویر. کاوسکی، ماری (۱۳۷۴)، «تلاش‌های فراموش شده زنان در عرصه کشاورزی». مترجمه پروین معروفی. *ماهنامه علمی تخصصی کشاورزی زیتون*، سال ۹، شماره ۹۳.

کرلینجر، فردریک نیکلز (۱۳۷۶)، *میانی پژوهش در علوم رفتاری*. ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند. تهران: آوای نور.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، *جامعه‌شناسی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی. وارثی، حمیدرضا؛ حسینی ابری، سیدحسن؛ و زارع شاه‌آبادی، علیرضا (۱۳۸۵)، «بررسی نیازها و اولویت‌های جامعه روستایی از نظر زنان روستایی استان یزد». *مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، سال ۲۰، شماره ۱.

مجدالدین، اکبر (۱۳۸۶)، «بررسی دلایل و آثار افزایش سن ازدواج دختران روستایی». *پژوهشنامه علوم انسانی*، سال ۸، شماره ۵۳، صص ۳۷۵-۳۸۶.

Baur, J. (2007), "Fear of crime: the impact of age, victimization, perceived vulnerability to victimization and neighborhood, characteristics". The Australasian Centre for Policing Research. Available on: <http://www.worldcat.org/wcpa/ow/225351044>.

International Telecommunications Union (ITU) (2003), "Preparing the way: gender". In: *Summit, ITU Telecommunications Development Bureau*. Geneva.

International Fund for Agricultural Development (IFAD) (2011), "Equality begins at home for rural girls and women". Available on:

- <http://www.ifad.org/media/events/2012/women.htm>. Retrieved at: 15/08/2011.
- Karakus, O. F.; Mcgarrell, E.; and Basibuyuk, O. (2010), "Fear of crime among citizens of Turkey". *Journal of Criminal Justice*, Vol. 38, No. 2. Also, available on: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0047235210000267>.
- Terpstra, J. (2006), "Youth subculture and social subculture". *Young*, Vol.14, No. 2, p. 59.
- UNDP (2011), "Human development report 2011". Available on: http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/human_developmentreport2011.html. Retrieved at: 10/10/2011.
- UNFPA (2011), "The state of world population 2011". Available on: <http://foweb.unfpa.org/SWP2011/reports/EN-SWOP2011-FINAL.pdf>. Available on: 06/02/2011.
- Townson, M. (2009), "Women's poverty and recession". Canadian Center For Policy Alternative (CCPA). Available on: <http://www.policyalternatives.ca/publications/reports/womens-poverty-and-recession>. Retrieved at: 20/11/2010.
- UN (2000), "United Nations Millennium Declaration (UNMD)". Available on: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/GAResolutions/55_2/a_res55_2e.pdf. Retrieved at: 20/11/2010.